

Asterix als advocaat

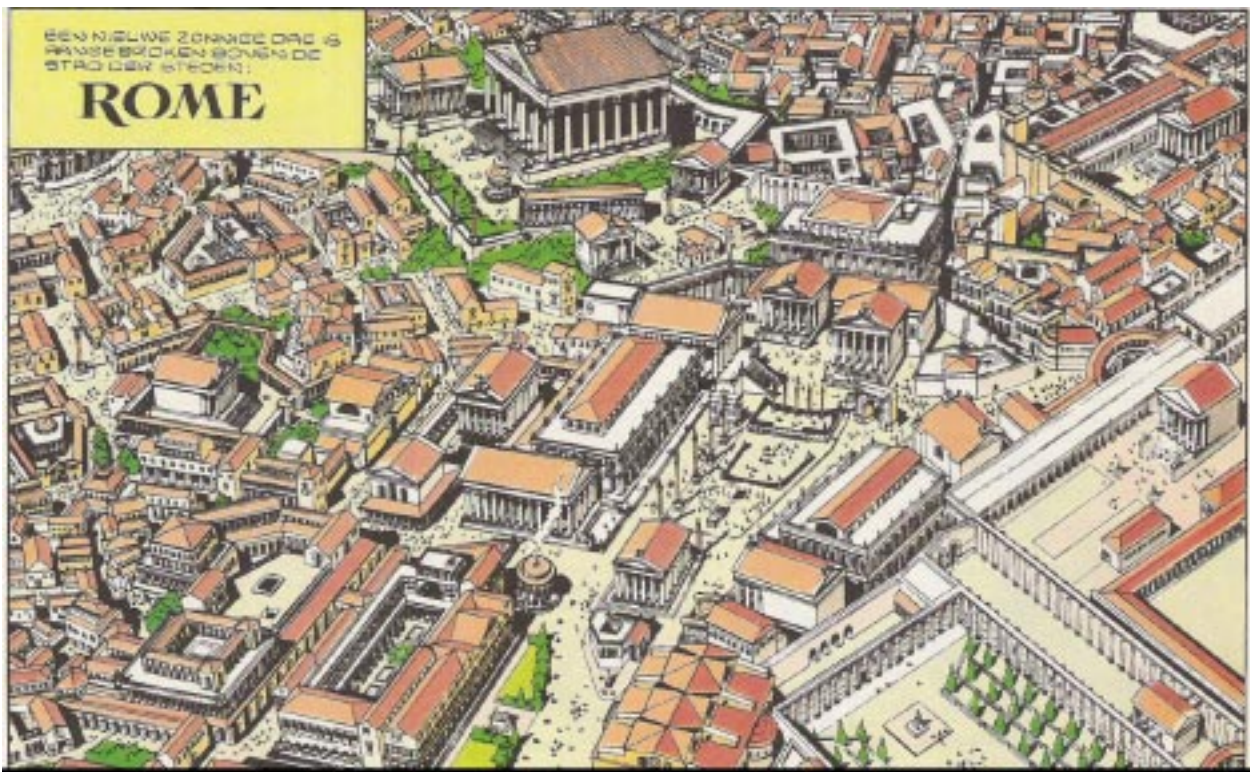
inleiding in de principes van de klassieke retorica
aan de hand van een passage uit
Asterix en de Lauwerkrans van Caesar

Tekst: Jaap Toorenaar

Inhoud

1. Waarom het belangrijk is om goed te kunnen schrijven en spreken
2. Samenvatting van het verhaal in “Asterix en de Lauwerkrans van Caesar” tot aan pagina 33
3. De verschillende soorten redevoeringen
4. De opbouw van een redevoering
5. De toon waarop je dingen zegt
6. Terug naar Asterix: de opening van de betogen
7. Het slot van Asterix’ betoog
8. De retorische stijlmiddelen (“trucjes”) die Asterix toepast
9. Opdrachten

1. Waarom het belangrijk is om goed te kunnen schrijven en spreken

Vroeger draaide alles op je middelbare school om kennis. Leraren droegen die over en jij moest bij toetsen laten zien, dat je die kennis beheerste. Het onderwijs is veranderd. Leerlingen moeten bij veel vakken steeds minder alleen maar de geleerde kennis opschrijven en steeds meer zelf interpretaties van de feiten geven, uitleggen waarom bepaalde dingen zo en niet anders zijn gelopen, tegengestelde visies op actuele problemen uit de wereldpolitiek opstellen enzovoorts.

In stukken van het ministerie waarin staat wat de moderne leerling moet kunnen om te slagen is steeds meer sprake van *vaardigheden*. In klassenverband wordt meer aandacht aan debatteren besteed en je zult regelmatig door de docent gevraagd worden om een presentatie te houden over iets wat je hebt bestudeerd. Discussiëren met je docenten en ouders is van alle tijden, maar vroeger werd je terechtgewezen als je dat te vaak deed, terwijl het tegenwoordig (op school tenminste) bijna gestimuleerd wordt. Bij al die debatten, presentaties en interpretaties moet de inhoud natuurlijk degelijk zijn, maar de *vorm* waarin je die giet is wel degelijk belangrijk; alleen door van internet te knippen en te plakken kom je er nog lang niet. Je zult in een inleiding moeten proberen om belangstelling op te roepen, terwijl je in de bewijsvoering voor een zakelijke stijl kiest. Als iets je emotioneel raakt, mag je dat best eens laten merken door fel te worden of een rake beeldspraak in te zetten en in discussies kun je best eens op een weloverwogen manier laten merken dat je je aan iets ergert. Voor je woordkeuze is het heel belangrijk om te weten wie je doelgroep is: praat je tegen je klas, met je ouders, is het een sollicitatiegesprek of auditeer je voor de Grote Uitvoering, moet je een brugklas coachen voor de propaganda-avond of zit je als klassenvertegenwoordiger met de coördinator te vergaderen? Allemaal relevant voor de vorm die je je verhaal geeft.

In de Griekse en Romeinse oudheid is een heel systeem ontwikkeld dat met al deze factoren rekening houdt. Hieronder maak je kennis met de hoofdlijnen van dit systeem aan de hand van vier pagina's uit het stripverhaal "Asterix en de Lauwerkrans van Caesar".

2. Samenvatting van het verhaal in "Asterix en de Lauwerkrans van Caesar" tot aan pagina 33

Abraracourcix, de baas van het Gallische dorpje van Asterix en Obelix, was op bezoek bij zijn zwager Homeopatix in Lutetia (zoals in 50 voor Christus Parijs werd genoemd). Deze man is een vreselijke opschepper en Abraracourcix bedrinkt zich. In zijn dronkenschap zweert hij zijn zwager, dat die binnenkort in het Gallische dorpje onthaald zal worden op een ragoût die gekruid is met de lauwerkrans van Caesar. Asterix en Obelix worden naar Rome gestuurd om die "eventjes" op te halen. Ze horen over een slavenmarkt waar iemand voor Caesar zijn elite-slaven pleegt in te kopen (en wel bij slavenkoopman Tifanus); daar stellen ze zich vrijwillig als slaaf te koop. Inderdaad worden ze gekocht door ene Claudius Capsonus. Asterix en Obelix ontdekken te laat dat deze weliswaar een rijke burger is, maar

niet in het paleis van Caesar werkt: ze worden naar het grote huis van Capsonus gebracht. Ondanks het maken van een vreselijke maaltijd (die goed blijkt te werken tegen de kater van de eeuwig dronken zoon des huizes Gracchus Imbecillus) en het maken van nachtelijk kabaal worden ze niet terug verkocht. Dan moeten ze van hun dominus naar het paleis van Caesar voor een belangrijke ontmoeting en lijkt hun opzet om binnen te dringen in dat paleis te slagen. Alleen heeft een andere slaaf uit het huis van Capsonus met de mooie naam Exsloverus gelogen tegen de wacht van het paleis en gezegd dat de twee Galliërs Caesar komen vermoorden. Op eens zitten ze dus in de gevangenis van het paleis. Nadat ze 's nachts zijn uitgebroken (door Obelix' toverkracht is zo'n deur heel makkelijk geforceerd) om de krans te zoeken en zonder resultaat 's morgens weer gewoon in hun cel waren gaan slapen, houden de Romeinen hen voor Gallische magiërs en besluiten hen snel via een rechtzaak tot de leeuwen te veroordelen. In hun cel krijgen ze bezoek van de advocaat die hen zal verdedigen:

3. De verschillende soorten redevoeringen

In de Romeinse retorica worden drie verschillende soorten redevoeringen onderscheiden. Het **genus deliberativum** is de politieke redevoering. Dergelijke redevoeringen kunnen beslissen over staatsfinanciën, maar ook over oorlog en vrede. Televisiedebatten door lijsttrekkers van politieke partijen kunnen de verkiezingsuitslag sterk beïnvloeden. De redevoering van Martin Luther King (met de beroemde steeds herhaalde uitroep “I have a dream”) valt ook hieronder.

Het **genus demonstrativum** kom je veel vaker in je naaste omgeving tegen. Het betreft de gelegenheidsredevoering, die wordt uitgesproken door de werkgever als een werknemer 25 jaar trouwe dienst erop heeft zitten. Ook de speech die wordt afgestoken op het overleden familielid tijdens de begrafenisplechtigheid valt hieronder evenals de eindexamenspeech die jou hopelijk ooit te wachten staat. Waar men in de eerste soort speech wil overtuigen om tot iets te beslissen, wil de gelegenheidsrede alleen onderhouden en eventueel ontroeren of tot lachen aanzetten.

Asterix gaat te maken krijgen met de derde en laatste soort: het **genus iudiciale** oftewel de gerechtelijke redevoering. Waar politieke redevoeringen doorgaans toekomstgericht zijn en zich dus veel baseren op prognoses, gaat de juridische redevoering in op feiten uit het verleden om de schuldvraag te kunnen beantwoorden.

4. De opbouw van een redevoering

De luisteraar waardeert het erg, wanneer een praatje kop en staart heeft. Er moet dus een logische opbouw in zitten. Wanneer je einddoel is, dat je de luisteraars van je standpunt wilt overtuigen is het ook heel essentieel, dat je niet alleen inhoudelijk sterk staat, maar ook hebt nagedacht over de vorm van je betoog. Zo zal de luisteraar al snel bij de openingszinnen al dan niet geboeid raken en al dan niet sympathie voor de spreker gaan voelen. Sterker nog: onbewust doe je dat zelf ook als je in de klas een beurt hebt. Hoe vaak zegt een leerling niet “ja, ik heb het wel geprobeerd, hoor, maar het zal wel niet zo goed zijn...”. Wedden dat de docent hem/haar meteen een compliment geeft, geruststelt en aanmoedigt om vooral verder te gaan?! Verder kun je je voorstellen dat de spreker die wil overtuigen juist ook in zijn slotwoorden indruk wil maken in de hoop op een stevig applaus.

De standaardopbouw van een betoog doet ondanks alle moeilijke woorden die zo meteen vetgedrukt opdoemen erg denken aan de standaardregels voor het houden van een referaat.

a **prooemium of exordium:**

Dit is de inleiding. De spreker geeft aan, waarover hij het gaat hebben, wil belangstelling opwekken en het belang van zijn thema onderstrepen. Het is hier de kunst om origineel te openen. Saai is bijvoorbeeld “Ik ga mijn spreekbeurt houden over eekhoorntjes. Eerst behandel ik de soorten in Nederland, dan wat ze eten en hoe ze zich voortplanten. Tenslotte vertel ik hoe oud ze kunnen worden”. Vaak opent een spreker met de zogenaamde **captatio benevolentiae** wat inhoudt dat hij sympathie bij het publiek wil opwekken. Zo laat Plato Socrates die op zijn tachtigste voor de rechter is gedaagd openen met het excuus dat hij niet zo mooi zal kunnen praten als zijn tegenstander; Socrates heeft namelijk nooit de taal van de rechtbank geleerd en spreekt de normale taal van het gewone volk en zegt dus voor de vuist weg “wat me zo te binnen schiet”. Als je weet dat de jury uit leken uit het gewone volk stamde, moet hij hier wel mee scoren. Een vakbondsleider die stakende werknemers toespreekt opent sterk als hij zegt “Mannen, we pikken het niet langer!”. Beroemd was de openingszin van de Romeinse consul Cicero, toen hij een senaatsvergadering opende de dag nadat een staatsgreep was voorkomen. Onder de senatoren bevond zich Catilina, van wie iedereen wist dat hij in feite achter de samenzwering zat. Deze deed nu alsof zijn neus bloedde. Cicero komt naar voren, kijkt alleen Catilina recht in het gezicht en barst los: *Quousque tandem, Catilina, abuteris patientia nostra??* - wat betekent “Hoe lang nog, Catilina, zul je misbruik blijven maken van ons geduld?”

b **narratio:**

Hier volgt een opsomming van gegevens en feiten. Het taalgebruik dient zakelijk en sober te zijn in tegenstelling tot het prooemium, waar alle registers geopend mogen worden. Het moet zo objectief en waar overkomen alsof een eerlijke filmcamera de feiten kaal en commentaarloos weer geeft.

c **argumentatio:**

Nadat de feitelijkheden zijn geschetst volgt de interpretatie daarvan. Wat waren de motieven die tot de daad leidden? Zijn er (bijvoorbeeld door de levensomstandigheden van de verdachte) verzachtende omstandigheden? Kun je schijnbaar crimineel gedrag ook een beetje goedpraten omdat de dader bijvoorbeeld de diefstal heeft gepleegd uit geldnood, omdat hij zijn gezin wilde blijven onderhouden? Is het waarschijnlijk dat herhaling zich zal voordoen?

d **peroratio:**

Dit is het slotbetoog. Een klassiek onderdeel in veel (veelal Amerikaanse) speelfilms waar een rechtzaak in beeld wordt gebracht. Hier haalt de spreker alles uit de kast in het besef, dat wat het laatst gezegd wordt het langst in het geheugen blijft.

5 De toon waarop je dingen zegt

“You can’t handle the truth”

Hoofddoel van een rede is vaak het **persuadere**. Dit is het overtuigen van de luisteraars. Om dat te bereiken beschikt de spreker over drie varianten: hij kan **docere**, **delectare** of **movere**. Docere is natuurlijk het verstrekken van feitelijke informatie en past het beste in de *narratio* en de *argumentatio*. Delectare betekent “vermaken, onderhouden”; als dit gebeurt, zakt de luisteraar onderuit en luistert grijnzend naar de grapjes of de mooie beeldspraak van de zalvend sprekende woordkunstenaar. Deze manier van spreken doet het het beste in het *genus demonstrativum*, maar is zeker niet verboden in andere pleidooien. Movere houdt in, dat je emotie losweekt bij de luisteraar. Dat kan verontwaardiging of woede zijn, maar ook ontroering. In het *prooemium* en vooral de *peroratio* bijna onmisbaar!

Ook deze hoofdstukjes over retorica die je nu leest kun je zo benaderen. In hoofdstuk 3 en 4 was de schrijver vooral aan het *docere*, toen er schema’s en moeilijke woorden werden opgesomd. Wanneer we zo meteen gaan kijken naar het Asterixverhaal, zal de tekst meer het karakter krijgen van het *delectare*. Maar je moet een en ander niet als saai interpreteren naast melig, want dan heb je er niets van begrepen en zul je binnenkort als een loser van school verwijderd worden om van het vakkenvullen je hoofdberoep te maken, want dan pas je niet in onze nobele opleiding van hoog niveau (deze laatste zin moet je niet serieus nemen; het was een voorbeeld van *movere* zoals je nu wel zult snappen!).

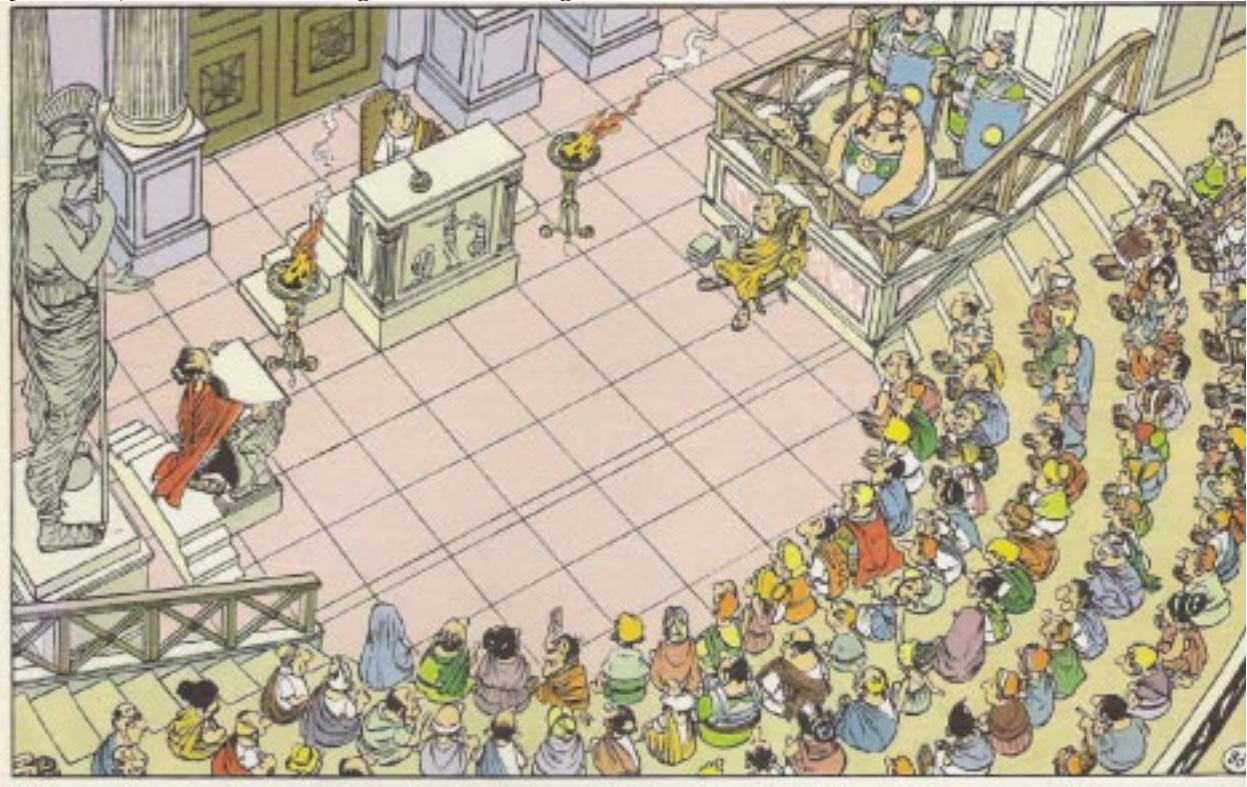
6. Terug naar Asterix: de opening van de betogen

In de tijd dat de Asterixverhalen spelen, rond 50 voor Christus, klagen diverse Romeinse schrijvers over het verval van de redenaarskunst. De frisse originaliteit is vervangen door droge declamaties op school zonder fantasie. De verdediger Tiberius Codecivilus is hiervan een mooi voorbeeld. Hij wil vooral pronken met zichzelf voor een volle zaal, ook al geeft hij aan, dat de uitslag (de veroordeling tot de leeuwen) al van tevoren vaststaat. Hij zal dus als verdediger van Asterix geen overwinning kunnen behalen, maar dat vindt hij niet erg. Hij heeft steeds zijn teksten op marmeren plaatjes voor zich. Dit is uitermate zwak (jij moet je spreekbeurt ook nooit tot een voorleesbeurt gaan maken). Een goede redenaar spreekt niet alleen met de tong, maar minstens zo veel met zijn lichaam. Hij kijkt zijn toeschouwers aan op bepaalde momenten, maakt gebaren en praat nu eens luid en dan weer fluisterend. Codecivilus heft wel steeds theatraal een vinger in de lucht, maar door dat marmer voor zijn gezicht imponeert dat niet. En dan de tekst die hij als openingszin kiest!!! *Delenda Carthago* wil hij gebruiken en geeft aan dat dit een citaat van Cato de Oudere is.

Deze Cato leefde rond 180 voor Christus. Van hem is bekend dat hij een grote bedreiging in de stad Carthago zag, ook al hadden de Romeinen de Carthagers onder leiding van Hannibal net verpletterend verslagen. Cato zou er een gewoonte van hebben gemaakt om aan het einde van welke rede dan ook, die hij als senator in het senaatsgebouw hield, te eindigen met “overigens ben ik van mening dat Carthago moet worden verwoest”. Hier wordt dit er met de haren bijgesleept: probeer maar eens een brug te slaan van deze zin naar het onderwerp van het

proces... De grap zit hem natuurlijk daarin, dat deze standaard-slotzin nu als opening wordt ingezet. De aanklager (in het Latijn de “delator”) heeft een heel andere lichaamstaal. Op het eerste plaatje van p. 34 zie je zowel de verdediger als de aanklager.

De verdediger zit onderuitgezakt, de aanklager staat fier achter het spreekgestoelte met absoluut geen teksten voor zich. Ook de felrode cape over zijn schouders draagt bij aan zijn imponerende uitstraling. Voordat hij begint, gebaart hij woest, alsof hij een dirigent is uit de tijd van de Romantiek, die op het punt staat om Beethovens Vijfde Symfonie te gaan dirigeren....

Tot verbijstering van Codecivilus opent hij nu met “Delenda Carthago, zoals Cato de Oudere reeds zei...”. Al in de oude Romeinse handboeken over de retorica wordt tegen dergelijke openingen gewaarschuwd. Hier is nog niet eens sprake van het **exordium commune** - een openingszin, waarmee de verdediging net zo goed als de aanklager kan openen -, het is zelfs een **exordium vulgare** - de afkeu-

rende omschrijving voor een nietszeggende opening, die bij willekeurig welk proces kan worden gebruikt. Je zou het zelfs een **exordium separatum** kunnen noemen, een opening, die helemaal niets van doen heeft met de zaak die aan de orde is. Deze opening is effectloos, holle woorden-retoriek, een techniekje met dat citaatje, dat typisch is voor het verval van de ooit zo bloeiende Romeinse welsprekendheid.

Dan de openingszin van Asterix! Asterix heeft er allang vrede mee, dat hij zal worden veroordeeld. Immers: dan komen ze in het circus, waar volgens Asterix Caesar zelf ook aanwezig zal zijn inclusief de begeerde lauwerkrans op zijn hoofd. Wanneer nu de verdediger om opschorting van het proces vraagt (hij moet namelijk zijn speech herschrijven), is voor Asterix de maat vol:

Voordat we zijn woorden onder de loupe nemen, kijken we even naar het soort redevoering. We hadden al gezien, dat we te maken hebben met het *genus indiciale*. Opeens kunnen we verwijzen naar het Nederlandse Wetboek van Strafvordering artikel 348 en 350.

In artikel 350 worden de formele “vóórvragen” gesteld:

1. Is de dagvaarding geldig?
2. Ben ik als rechter bevoegd?
3. Is de Officier van Justitie (lees: de aanklager) ontvankelijk?
4. Zijn er redenen om de vervolging te schorsen?

Je ziet, dat de rechter hier geneigd is om punt 4 te doen gelden. Laten we eens nagaan onder welke paraplu het betoog van Asterix gaat vallen.

In artikel 350 staat:

1. Is het feit bewezen? (**status coniecturae**)
2. Is het feit strafbaar? (**status definitionis**)
3. Is de dader strafbaar? (**status qualitatis**).

Pas als vraag 1 tot en met 3 positief zijn beantwoord, gaat men over tot het vaststellen van de straf. Asterix gaat uitsluitend in op de *status qualitatis*. Hij probeert met succes het gehoor ervan te overtuigen dat Obelix en hij criminelen zijn (bewijzen acht hij overbodig) en voor de leeuwen gegooid dienen te worden. Uit tijdnood slaat hij de genoemde onderdelen *prooemium* en *narratio* over en begint meteen met de *argumentatio*. Dit is origineel, maar niet per se ontoelaatbaar: de schrijver van het grote Latijnse handboek van de retorica Quintilianus vindt het toegestaan (Institutio 4, 1, 72). Omdat hij die onderdelen overslaat, kiest Asterix niet voor *docere* of *delectare*, maar is met zijn openingszin “en de wilde dieren? Denkt u dan helemaal niet aan de wilde dieren?” meteen intensief aan het *movere*. Deze spreektrant zal hij volhouden en daarmee achtereenvolgens de “eerlijke goedgelovige slavenhandelaar”, “een van de meest aanzienlijke families van de stad”, de hele zaal en uiteindelijk zelfs de rechter zelf tot tranen toe ontroeren. En hierdoor bereikt hij zijn einddoel! Wanneer een hele zaal op de hand van de spreker is, is dat grote winst, maar wanneer je de rechter zelf weet te raken is de buit natuurlijk binnen.

7. Het slot van Asterix' betoog

Na de *argumentatio* volgt ook bij Asterix tenslotte de *peroratio*. Deze begint op pagina 36, net nadat hij is uitgekomen op zijn voorstel “voor de wilde dieren zeg ik u! Voor de wilde dieren!”. De *peroratio* begint (en eindigt) dus met de zin “... en moge Julius Caesar, getooid met zijn welverdiende lauwerkrans, getuige zijn van de maaltijd van deze onschuldige beesten, wiens (foutje van de vertaler, want er had moeten staan “wier”!) krachtige kaken het zwaard der gerechtigheid zullen zijn, gevreesd en geëerbiedigd door de gehele klassieke wereld... Ik heb gezegd...”. Dit “ik heb gezegd” is de vertaling van het slotwoord van de Romeinse redenaar, die eindigt met het woordje *dixi*. Doordat tekenaar Uderzo onder de gezwellen taal van deze zin uitgerekend het emotionele hoofd van Obelix (voor wie dit veel te hoog gegrepen is) tekent, schept hij een humoristisch effect, dat nog benadrukt wordt door de van ontroering snetterende zaal van het plaatje erna.

De hoofdlijn van Asterix' gedachtegang is die van het klassieke **sylogisme**. Standaardvoorbeeld van het sylogisme is de volgende redenering:

- a Sokrates is een mens
- b alle mensen zijn sterfelijk
- c dus is Sokrates sterfelijk.

Toegepast op het betoog van Asterix:

- a twee vreemdelingen hebben een misdaad gepland tegen nobele Romeinen, ja zelfs tegen hun staats-hoofd;
- b dergelijke misdaden plegen streng bestraft te worden
- c dus moeten de twee Galliërs streng gestraft worden.

8. De retorische stijlmiddelen (“trucjes”) die Asterix toe- past

Hoe krijgt Asterix het voor elkaar om binnen twee pagina's iedereen te ontroeren en om gedaan te krijgen, dat het oordeel uitpakt zoals hij het wil? Na zijn boze interruptie (“MAAR IK WEL, BIJ TOUTATIS!”) begint hij verrassend genoeg met het woordje “en” – wat per definitie juist geen woordje is waarmee je begint. Zo laat hij meteen merken, dat hij niet volgens de standaard-opbouw begint met een *prooemium*. Asterix maakt verder gebruik van de **amplificatio** en de **minutio**. *Amplificatio* slaat normaliter op het partijdige ophemelen van de eigen partij om **pathos** (emotie, medelijden) bij de luisteraars te bereiken. *Minutio* is het tegenovergestelde, namelijk het naar beneden halen van de tegenstander. Het grappige is, dat Asterix het hier precies omgekeerd doet. Hij gebruikt *amplificatio* wanneer hij het over de leeuwen als “die arme beesten” heeft, die “nodig gevoerd moeten worden”. *Minutio* past hij op Obelix en zichzelf toe (“twee mensen, twee vreemdelingen, die de goedgelovigheid van een eerlijk slavenhandelaar misbruiken enz.”).

Al snel valt op, dat de rede van Asterix na een paar korte vraagjes vooral bestaat uit enkele zeer lange gezwollen zinnen – iets dat in een stripverhaal uiterst ongebruikelijk is. Eigenlijk verdient Asterix hier de naam, die de verdediger Codexivilus in de Duitse vertaling heeft gekregen: Redeflus!

In zijn openingsvragen gebruikt hij de **repetitio** oftewel de woordherhaling (“de wilde dieren”). Let maar eens op bij toespraken door politici: dezen gebruiken dit stijlmiddel heel vaak – leraren trouwens ook, simpelweg, omdat je iets makkelijker onthoudt, wanneer je het een paar keer na elkaar hoort. Wanneer Martin Luther King maar één enkele keer “I have a dream” had gebruikt, was dit zinnenetje nooit zo beroemd geworden.

Met zijn lange volzinnen kiest Asterix voor het **genus elocutionis grande** – een term, die je best met “gezwollen taal” mag vertalen. Dit heeft een pathetisch en bombastisch effect en is uitermate geschikt om te *movere*. Het is eigenlijk jammer, dat Nederlanders in het algemeen niet zo houden van deze stijl, omdat Hollanders zo sober en nuchter (willen) zijn. Vergelijk maar eens een politiek debat in Engeland, Duitsland of Italië met een in onze Tweede Kamer...

Aan het einde van zijn *argumentatio* kiest hij weer voor de *repetitio* – en dat nog wel in een uitroep – in de vaktaal van de retoricus **exclamatio** geheten: “neeeen, mijne heren! Driewerf neen! Voor de wilde dieren zeg ik u! voor de wilde dieren!” – werkelijk een meesterlijk hoogtepunt, uitmondend in een luid geroepen voorstel over de strafmaat.

Heel sterk in een betoog werkt de **antithese** oftewel de tegenstelling. Denk maar aan het beroemde “to be or not to be – that’s the question”. In Asterix’ speech is een antithese aan te wijzen in de door hem gemaakte tegenstelling tussen dier en mens, of later tussen dubieuze vreemdelingen en nobele Romeinen. In onze moderne tijd zijn we gelukkig zo grote tegenstanders van slavenhandel geworden, dat

zelfs de combinatie “eerlijke slavenhandelaar” een antithese is (terwijl het voor een Romein een gewone combinatie zou zijn!).

Let ook eens op het aantal vragen dat Asterix stelt. Voor die enkele tekstballonnen zijn dat er best wel veel. Inderdaad is het stellen van vragen erg effectief. In 35,8 gebruikt hij de vraag “en de wilde dieren? denkt u dan helemaal niet aan de wilde dieren?” om naar een nog niet genoemd thema over te gaan. Overigens is hier sprake van een bijzonder soort *repetitio*: een woordherhaling aan het eind van een zin heet een **epifoor** in tegenstelling tot een woordherhaling aan het begin van een zin. Dit stijlmiddel komt veel vaker voor, dit stijlmiddel is makkelijk in te zetten, dit stijlmiddel wordt veel door politici en leraren gebruikt en dit stijlmiddel heet **anafoor** en is net vier keer ingezet in de zin die je op dit moment leest. De vragen van 36,2 zijn eerder een verwijt aan de luisteraars en passen perfect vlak voor zijn *exclamatio* en conclusie.

En dan tenslotte die prachtige slotzin! “Deze onschuldige beesten, wiens krachtige kaken het zwaard der gerechtigheid zullen zijn, gevreesd door de gehele klassieke wereld...”. De kaken van de roofdieren worden tot het zwaard der gerechtigheid en het effect ervan wordt van het publiek in het circus overgeheveld op de gehele wereld. Als Asterix zou hebben gezegd “de kaken van de roofdieren zijn als het zwaard van de gerechtigheid” dan had hij een vergelijking gebruikt. Vergelijkingen doen het altijd heel goed in een betoog. Verrassender is het nog wanneer je een metafoor inzet. Het was een zuivere metafoor geweest, wanneer Asterix over de leeuwen had gezegd: “Laat deze heipalen van de rechtvaardigheid het Gallische ongedierte vermorzelen!”.

Zo zie je, dat er aan de hand van een klein stukje stripverhaal heel wat wetenschap kan worden uitgelegd!

Jaap Toorenaar

9. Opdrachten

Wie alle theorieboekjes over autorijden en verkeersregels uit zijn hoofd heeft geleerd, zal toch een gevaar op de weg zijn, zodra hij zonder praktijkervaring achter het stuur wordt gezet. Wie alle vetgedrukte vaktermen uit dit artikel heeft gestampt is net zo min een goed spreker; de oefening kweekt de kunst! Hieronder volgen praktische opdrachten. Er zijn individuele en groepsopdrachten; je docent bepaalt welke je gaat doen.

Hoofdstuk 1

individueel:

- Schrijf drie keer over jezelf een tekst waarin je aangeeft, dat jij de beste bent. Verander bewust telkens van stijl:
 - aan de hoofdredactie van NRC richt je een sollicitatie op een vacature voor een scholier, die elke week (voor 250 euro per keer!) een column schrijft over de wereldpolitiek.
 - de leerlingenvereniging probeer je in enkele zinnen ervan te overtuigen, dat jij de beste persoon bent als voorzitter voor volgend schooljaar.
 - het meisje of de jongen op wie je verliefd schrijft wil je duidelijk maken, dat jij de ideale partner voor hem/haar bent.

Hoofdstuk 4 en 5

in groepjes:

- Je gaat het overbekende sprookje van Roodkapje vertellen. In groepjes van 4 maakt ieder eerst apart een originele openingszin na onderstaande beginnen, waardoor je meteen grote belangstelling probeert op te roepen. Leg daarna je openingszinnen aan de anderen uit je groepje voor en kies samen de leukste of sterkste. Tenslotte laat elk groepje zijn keuzes in de klas horen:
 - Toen ik gisteren ...
 - Dacht jij soms, dat je ...
 - Er was eens ...

- De opdracht is om als wolf het gebeuren te vertellen vanaf het moment dat hij in oma's bed ligt en er wordt aangeklopt. Kies als groepje of je de vertelling giet in een vorm die wil *movere*, *delectare* of *docere* en werk het dan uit. Bij de voordracht door een van jullie moeten de andere groepen raden welke van de 3 stijlen jullie hebben gekozen.

individueel:

- Jij bent de wolf en je staat voor de rechter, want roodkapje en oma hebben je aangeklaagd. Maak een opening, waarin je meteen medelijden en/of sympathie wilt oproepen bij de lekenjury. Schrijf hem eerst op, maar bereid het dan zo voor, dat je voor de klas zonder papier je openingswoorden kunt uitspreken.
- Als je op een even dag jarig bent, vertel je het gebeurde tussen bloemetjes plukken en het opgegeten worden door de wolf vanuit het perspectief van Roodkapje; als je op een oneven dag jarig bent, dan doe je hetzelfde vanuit het perspectief van de wolf. Maak 2 onderdelen: eerst een *narratio* en daarna een *argumentatio*. Let op de stijlverschillen!
- Maak als Roodkapje of wolf (kies zelf) een lekker overdreven pathetisch slotbetoog voor de jury. Schrijf hem eerst op, ga hem onthouden en doe het dan voor de klas. Wie lekker weet te overdrijven krijgt pluspunten!!

Hoofdstuk 6

in tweetallen:

7. Kies samen met een klasgenoot een onderwerp uit, waar jullie iets vanaf weten, bijvoorbeeld milieuverontreiniging of een bedreigde diersoort. Het is jullie taak om hierover aan de klas te vertellen. De een kiest de stijl van het *docere*: deze zal dus vooral zakelijke informatie gaan verstrekken met weinig fraaie zinswendingen en stijlmiddelen. De ander behandelt hetzelfde onderwerp, maar probeert te *movere*. Hier horen wel stijlmiddelen bij zoals in hoofdstuk 8 aangeduid. Na elkaar presenteren jullie het aan de klas.

Hoofdstuk 8

individueel:

8a Je hebt vast in groep 7 of 8 een spreekbeurt moeten houden. Probeer je te herinneren, hoe je je inleiding toen in woorden hebt gegoten. Schrijf dat op en bereid het zo voor, dat je dat voor de klas kunt voordoen. Besef, dat je toen nog geen flauw benul van retorische stijlmiddelen had en laat die dus zoveel mogelijk weg! Sterker nog: het getuigt van moed wanneer je expres saai en stuntelig een parodie op je eigen jonge jaren levert!

b Herschrijf nu je inleiding en las er de volgende stijlmiddelen in:

- exclamatio
- antithese
- anafoor
- epifoor
- amplificatio

Terwijl je dan die inleiding voordraagt (het is nu niet erg, als je je blaadje erbij houdt) moet de klas noteren wanneer je welk stijlmiddel inzet. Later wordt dat klassikaal besproken.

9a Kijk een week lang met pen en papier naar televisiereclames. Reclameboodschappen zitten vol met retorische foefjes, want ze willen de kijkers ertoe verleiden, dat ze producten gaan aanschaffen. Zoek reclames met de volgende kenmerken:

- humor
- woordspelingen
- alliteraties (beroemdste voorbeeld: heerlijk helder Heineken!)
- overdrijvingen ("*amplificationes*")

b Maak zelf op een product een reclametekst die bol staat van dergelijke foefjes.

10. Als je niet van reclame-kijken houdt maar "gewoon" verslaafd bent aan een soap als GTST, let dan eens op een tekst die is geschreven om te *movere*, zodat tengere zieltjes traantjes moeten wegpinken bij het kijken. Ga na, door welke zinswendingen deze (goedkope tot oprechte) emotie wordt opgeroepen.

in groepjes:

11. Bespreek in je groepje de manier van praten van je verschillende docenten. Hierbij gaat het niet alleen om de woorden, maar ook om de houding, de gebaren, de - al dan niet flauwe - grapjes enzovoorts. Maak dan enkele tekstjes, waarbij je probeert als een stukje cabaret die docent te imiteren. Kies iemand uit je groepje die het gaat voordoen. Laat hem in het groepje oefenen en geef hem adviezen. Uiteindelijk geeft elk groepje een presentatie en raden de andere groepjes, wie er wordt nagedaan. (Uiteraard is het het dapperst om de docent bij wie je dit retorica-lesblok volgt zelf op de korrel te nemen; je kunt er zeker van zijn, dat hij/zij niet beledigd of boos wordt, maar jullie juist grote complimenten gaat maken;)).

REEDS VERSCHENEN

ALS STRIPONTGAVE

ASTERIX DE GALLIER
HET GOUDEN SHOELMES
ASTERIX EN DE GOTEN
ASTERIX ALS GLADIATOR
ASTERIX EN DE RONDE VAN GALLIE
ASTERIX EN CLEOPATRA
DE STRJD VAN DE STAMHOOFDEN
ASTERIX BIJ DE REJTEN
ASTERIX EN DE MOORMANNEN
ASTERIX ALS LEGIOENSMAT
HET IJZEREN SCHILD
ASTERIX EN DE OLYMPISCHE SPELEN
ASTERIX EN DE HOOPEREN FETEL
ASTERIX IN HISPANIA
DE INTRIGANT
ASTERIX EN DE HELWSTERS
DE ROMINSE IJNSTOF
DE LAUWERCRANS VAN CAESAR
DE ZIENER
ASTERIX OP OODJICA
HET GESCHENK VAN CAESAR
DE GROTE OVERSTEEN
OBELIX & CO
ASTERIX EN DE BELGEN
DE BROEDERTWIST
DE ODYSSEE VAN ASTERIX
DE ZOON VAN ASTERIX
ASTERIX IN INDUS-LAND
DE ROOS EN HET ZWAARD
DE REPROEVING VAN OBELIX
ASTERIX EN LATRAVIA
HET PRETHAKET
HET GEHEIME WAPEN

